

Jaroslav Jurečka

Několik debat o prohlášení iniciativy *Ne! musíš to vydržet* se studenty i pedagogy KČD a mnohé příspěvky do diskuze ze strany profesionálních umělců mě dovedlo k pokusu zapsat do fiktivního dialogu různé argumenty z mnohých debat, jichž jsem se účastnil.

Jsou výpovědi pravdivé?

Kromě poukazování na subjektivitu výpovědí a jednostranné vnímání některých situací nebyl vysloven jediný solidní argument mluvící pro jejich nepravdivost – to, že jsou výpovědi subjektivní a jednostranné, je ale součástí podstaty celého problému: prohlášení iniciativy nechalo zaznít slova té strany, která byla dosud nevyslyšena, logicky tedy jde o jednostranné vnímání situací.

Proč se studenti ozvali právě teď?

Nevím to jistě, ale domnívám se, že katalyzátorem byla nedávná kauza Dominika Feriho, respektive celospolečenská diskuse o tématech sexualizovaného chování a jednání, která následovala. Pravidlo „obětem se musí především věřit,“ které zaznívalo z úst odborníků na problematiku a dostalo se do širšího povědomí, i mnohé jiné náhledy mohly členům iniciativy dodat odvalu formulovat své zkušenosti. Jiný důvod, proč k prohlášení došlo nyní, nedokážu vymyslet, načasování podle mne není nijak vykalkulované.

Co je tedy ten problém?

Problém není jeden, je jich několik, které se musí nejprve oddělit. Jedním tématem je sexuální obtěžování na půdě školy, dalším tématem je sexismus předurčující studenty k studování určitých oborů na základě pohlaví, jiným tématem je nedostatek profesionální psychologické péče a podpory ze strany školy, dalším tématem je problematika asymetrického vztahu pedagog-student a jeho nastavení v oboru, který přirozeně pracuje s burcováním lidské psychiky a s řekněme nekonvenčními pracovními postupy, jiné téma je duševní i časová náročnost studia, další téma je pak možnost studentů či pedagogů bezpečně řešit vzniklé mezilidské problémy. Témat otevřelo prohlášení iniciativy více, ale některé se třeba týkají výhradně zahraničního programu.

Co je na KČD špatně? Vyjmenoval jsi celý zástup problémů, není tedy špatně úplně vše?

Není špatně vše, to ani členové iniciativy netvrdí, ostatně tento názor zaznívá pouze zvenčí katedry. Proto je třeba jednotlivá témata od sebe oddělovat – jakkoliv jsou navzájem provázaná a jedno souvisí s druhým, neexistuje jedno řešení.

Například: dnes již existuje celospolečenský konsensus, že sexualizované chování či jednání na akademické půdě není přijatelné. Proto, pokud existují zprávy o takových incidentech, je třeba vytvořit bezpečné místo, kde bude možné takové záležitosti interně řešit – bezpečným místem nikdy nemůže být ani děkanská *schránka* ani etická *komise*, ale může jím být člověk s k tomu určenými pravomocemi – třeba ombudsman, jehož zřízení slibuje děkanát.

Absence odborné psychologické pomoci přímo ve škole je jiným tématem – není už potom škola ústav pro duševně choré namísto akademie? Existuje ale široký konsensus o hypersensitivitě umělců a pokud jsou v jednom domě shromážděny desítky takto citlivých lidí, je odborný servis v této věci na místě. Často zaznívá argument, že divadelní prostředí je drsné a studenti se musejí „otřkat“ už na škole, aby pak mohli v profesionálním světě fungovat – jinými slovy mají ze školy odcházet osobnosti tak silné, aby je jen tak něco nerozházelo. To je jistě pravda, a pokud jde o dovednost zvládat enormní psychickou zátěž, je podle mě na místě uvažovat o odborníkovi v dané oblasti, o psychologovi. O zřízení takové instituce dosud nebyla řeč, ale myslím, že by bylo zcela vhodné ji ustanovit – a její propojení se slibovaným ombudsmanem by bylo jistě smysluplné.

Dalším z témat je problematika vztahu pedagog-student v oboru, kde je vzájemné psychické působení spolupracovníků nejen běžné, ale přímo nutné pro existenci samotného oboru. Toto téma má samo více rovin. V prohlášení iniciativy zazněly příběhy, kdy byla tato mocenská nerovnost ve prospěch pedagoga zneužívána v různých situacích za různými účely – k demonstraci mocenské převahy nebo vlastní nedotknutelnosti, k navázání intimního vztahu aj. Nemůžeme ale zaměňovat zneužívání mocenské převahy pedagoga (často ještě umocněné pedagogovým vlivem v profesionálním světě českého divadelnictví) s využíváním pedagogické autority a možností vyžadovat od studenta snahu o vyplnění nesnadných či nepříjemných úkolů. Hranice mezi tím, co je ještě součástí výuky, a tím, co už je nepřiměřené vměšování se do osobních záležitostí studenta, je pokaždé jiná, odvíjí se od osobností pedagoga i studenta i od jejich vzájemné důvěry. Pružnost této hranice je podle mě jedním z důvodů, proč je nutné, aby pravidla vztahu mezi pedagogy a studenty usměrňoval člověk (např. ombudsman), který bude mít možnost přizpůsobit řešení konkrétní situaci.

To znamená, že tento ombudsman by měl chodit na hodiny a říkat pedagogům, co smí a co nesmí? Nezensnadní to výuku samotnou – např. herectví?

Účast cizího člověka v hodině není ani v současnosti ničím neobvyklým – např. kromě pedagogů herectví se na jejich hodinách pravidelně objevují vyučující hlasové výchovy nebo studenti dramaturgie a režie paralelního ročníku, na všech různých hodinách se objevují „cizí“ doktorandi.

I když je instituce ombudsmana spojována spíše s právním zastáním jednotlivců při řešení soudních sporů se společnostmi či státní správou, v akademickém prostředí jsou takové situace naprosto krajní a obvykle končí něčím odchodem. Myslím, že ombudsman ve škole má mít možnost pomáhat řešit problémy před tím, než se dojde k takové krajnosti jako je spor o výklad etického kodexu. Ombudsman podle mne není jen „policajt“, který chrání slabší před silnějšími; ale pokouší se ochránit samotný vzdělávací proces a navrhuje řešení problému, kvůli kterému byl studentem nebo pedagogem osloven – základním předpokladem je fakt, že všichni lidé (studenti i pedagogové) působí na škole dobrovolně a proto se chtějí domluvit na smysluplné koexistenci, která nebude ani pro jednu stranu ponižující.

Např. studentka režie-dramaturgie má pocit, že je proti vlastní vůli nucena do studia dramaturgie jen proto, že je žena, ačkoliv by si přála režírovat a je přesvědčena o tom, že k tomu má patřičné předpoklady. Kvůli tomuto problému osloví ombudsmana. Ten pak může jediné skrze účast na hodině rozpoznat, jestli je pedagog zaujatý, nebo studentka špatně vyhodnocuje své vlastní možnosti a předpoklady, nebo jestli si studentka neadekvátně vyhodnocuje komentáře pedagogů k její práci atp. Na základě toho pak může navrhnout nějaké řešení problému: konfrontovat pedagoga s jeho zaujatostí; vybídnout pedagoga k otevřenější kritice, která by studentce objasnila, proč je přesvědčen o tom, že činoherní režie není cesta pro ni; nebo mediovat schůzku mezi studentkou a pedagogem tak, aby si porozuměli a mohli problém vyřešit sami.

A nepovede zřízení takové instituce k neustálému zkoumání toho, kdo komu kdy řekl? Režisér přece musí občas zařvat – bude se mu kontrolovat slovník?

To je přesně ten důvod, proč je nutné, aby jednotlivé záležitosti vyhodnocoval člověk, který bude moci hledat řešení pro konkrétní situaci, aby mohla být ponechána formulacím pravidel jistá míra pružnosti. Uvedu trochu vzdálenější příklad, o kterém jsem vedl diskusi s jedním svým pedagogem.

Ve druhém ročníku mi po režijních klauzurách tento pedagog velmi nevybíravě řekl, že celá má práce byla špatně a že vůbec neví, co jsem celý semestr dělal, ani proč jsem to dělal. Pro mě to tehdy byla velká věc, několik měsíců mě rozhovor s ním strašil ve snech, ale skrze to, nakolik se mě jeho drsné pojmenování mé divadelní práce dotklo, jsem dokázal projít obtížnou studijní krizí. Když jsme se o tom bavili v kontextu prohlášení iniciativy *Ne! musíš to vydržet*, říkal tento pedagog:

„Představ si, že bys šel za ombudsmanem s tím, co a jak jsem ti tenkrát řekl – musel bych si přece stát za svým. Nebo ještě hůře: řekl bych ‚já to tak nemyslel, vlastně to tak zlé nebylo, Jarku‘ a příště už bych nebyl tak ostrý. Ale možná bys ani ty nedostal dost silný impuls, abys překonal své pochybnosti, a ten další, na kterého bych byl ‚hodnější‘ by mohl kvůli mé mírnosti přijít o možnost rozhodnout se pro divadlo.“

To je doopravdy pro pedagoga děsivá představa – intenzivní a „psychicky invazivní“ pedagogické postupy jsou často míněny s nejlepší vůlí a mnohdy mohou vést k dobrým výsledkům, ovšem obhajovat je je velmi nesnadné a ošidné. Má situace nebyla tak vyhrocená, abych ji potřeboval s někým řešit (i kdybych tu možnost měl), na rozdíl od jiné, smyšlené situace, kterou jsem pedagogovi odpověděl:

„V době, kdy jsi takhle sepsul mou práci, jsi byl kmenovým režisérem Národního divadla a z hlediska druháka na DAMU mocný muž. Představ si, že bych se, po tom co bys mi takhle explicitně kritizoval mou práci, začal bát tvého vlivu ve světě divadla, začal se bát tebe samotného, uzavřel se do sebe a odmítal se něco naučit od tebe i od kohokoliv jiného. V takovou chvíli, kdybych měl s kým to řešit, mohl by ten člověk (třeba ombudsman) zprostředkovat setkání nás tří, kde bys mohl říci buď: ‚doopravdy si myslím, že na to nemáš‘ nebo ‚byla

to špatná klauzura a já chci, abys to věděl, ale nemusíš se bát, že bych tě nějak haněl před ostatními divadelníky, je to studium a budou další šance, kdy můžeš prokázat, co umíš...‘ Pak bys mohl zůstat věrný svým zásadám, ale já bych se mohl zbavit svého strachu z tebe. Mohl bys učit podle svého nejlepšího svědomí a v případech, kdy by to někoho jakkoliv ohrozilo, bys měl ochranný mechanismus, který zabrání zbytečným reakcím – třeba zbytečným odchodům nadaných studentů ze školy, nebo nějakým traumatům., zkrátka nechtěným důsledkům, kterých bys mohl sám litovat.“

Z vlastní zkušenosti studenta KČD věřím, že se nebudou řešit malichernosti jako je slovník pedagogů či režisérů, který má zhusta svůj jasně stanovený účel, ale budou se řešit situace, kdy může způsob komunikace vyvolávat závažnější a nechtěné problémy. Myslím si to proto, že většina studentů je hrdá a na sebe přísná a touží po vynikajících uměleckých výsledcích, podezírat je ze zneužívání institucí sloužících k jejich ochraně je přespříliš obezřetné.

A proč by vůbec měli pedagogové ombudsmanovi naslouchat? Třeba je nebude zajímat jeho názor na věc...

Pořád se hovoří o ombudsmanovi jako o obhájci studentů proti pedagogům – ale podle mého je to, vzhledem k dobrovolné účasti obou stran ve vzdělávací instituci, obhájce samotného vzdělávacího procesu, ať už řeší problémy mezi studenty, mezi pedagogy, nebo napříč oběma skupinami.

Nutnost naslouchat ombudsmanovi, je asi základním předpokladem k tomu, aby mohl pracovat – to už je na vedení školy, aby mu takovou pravomoc přiřkly při zřizování té instituce.

Takže studenti i pedagogové školy budou muset naslouchat ombudsmanovi – a tím se vyřeší všechny problémy?

K tomu, aby mohl veřejný obhájce vůbec fungovat, musí mít co obhajovat – tedy musí existovat nějaký dokument, jehož dodržování bude ombudsman vyžadovat. Existuje etický kodex AMU, jehož dodržování by sice zamezilo všem incidentům zmíněným v prohlášení iniciativy *Ne!musíš to vydržet*, ale jenž je zároveň dostatečně obecný, aby vymáhání jeho dodržování nebylo snadné – navíc je vymáhán celouniverzitní etickou komisí, která je hodně vzdálená „drobným“ problémům jednotlivých studentů.

Myslím, že nejde jen o etický kodex, který se může na jednotlivých fakultách a dokonce katedrách lišit podle jejich potřeb, ale také o formulování pedagogických cílů kateder. Stávající pedagogický program KČD se dá shrnout slovy „umělecké předměty vyučují lidé z praxe“ – to je velmi důležité, ale jedná se pouze o program *personální*, nikoliv obsahový. Myslím, že je nutné do jisté míry závazně formulovat pedagogické cíle tak, aby nebyly jednotné s personálním obsazením katedry.

To se možná dotkne některých pedagogů. Už teď jsou z prohlášení iniciativy rozezlení.

Ano, jsou naštvaní a podle mého oprávněně – souvisí to s tím, jak je program katedry svázán s jejím personálem. Pedagogové byli do tohoto zaměstnání přijati proto, aby svým vlastním způsobem zasvětili adepty divadelnictví do svého přístupu k tvorbě. Dostatečná zkušenost v praxi je jakoby jedinou podmínkou pro přijetí do kantorského sboru – pozvání umělce k výuce mladých divadelníků je svého druhu vyznamenáním za jeho umělecké kvality. A protože KČD nemá jiný pedagogický program, než ten personální, je kritika pedagogického směřování katedry pedagogicky logicky vnímána osobně, jako útok na ně samé. (Je důležité tu podotknout, že zástupci iniciativy nikoho nejmenovali ani nehodlají jmenovat, osobním útokům se snaží vyhnout, protože sami vědí a říkají, že „o to nejde“.)

Pedagogové jsou naštvaní oprávněně, ale myslím, že by neměli být naštvaní na studenty, nýbrž na instituci, protože ta po nich v současnosti vyžaduje osobní odpovědnost za *pedagogickou* práci, ačkoliv je přijala na základě *uměleckých* výsledků.

Tato věc – splynutí pedagogického programu s jaksi obsazením sborovny – automaticky s sebou nese i bezvýhradnou důvěru vedení ve své pedagogy. Ti jsou v podstatě všemocnými pány nad osudy svých svěřenců, zodpovídání se nadřazenému v problémech pedagogických není, pokud vím, současnou praxí. Tuto narušenou hierarchickou řadu pociťují jednak studenti, kteří mají pocit, že pokud je jim křivděno, nemají se kam odvolat, ale i pedagogové, kteří sice mají od vedení bezmeznou podporu, ta jim ale v kritických okamžicích ve skutečnosti nestačí.

A co by se s tím mělo dělat?

Tuto narušenou vertikálu by mohl v některých situacích zastat ombudsman, v některých dalších situacích jasně stanovené cíle a odborná debata o jejich naplňování. Možná že jde kromě ombudsmana a psychologa ještě o další instituci, která by mohla pomoci, tentokrát více pedagogům, než studentům: mentor tvůrčí pedagogiky, který by měl za úkol pomáhat řešit problémy logicky vznikající při vzdělávacím procesu a byl by takovým odborníkem v oblasti vzdělávání, že by mohl při nesnadných pedagogických úkolech (jichž škola pedagogům připravuje celou řadu) být ku pomoci umělcům-pedagogům.

Společně by psycholog, ombudsman a mentor s jasně a citlivě nastavenými pravomocemi mohli vytvořit alternativní vertikální propojení úrovní student – pedagog – vedoucí ročníku – vedoucí katedry – děkan (popř. – etická komise – rektor), které by zároveň nebylo poznamenáno uměleckými, pracovními a přátelskými či nepřátelskými vztahy jednotlivých aktérů.

Zaznívají i hlasy, že by se celá katedra měla přestavět od základů a to včetně osnov...

Ty hlasy zní pouze z prostředí mimo katedru, což je příznačné, protože zastánci tohoto radikálního řešení si buď neuvědomují jistou křehkost katedry, nebo ji jsou ochotni nevidět pro zdánlivě rychlé a snadné řešení výše míněných problémů. Nikdo zevnitř katedry ovšem nevidí tak jednoduché řešení.

Jednotlivé argumenty útočící na osnovy KČD většinou neobstojí při konfrontaci s existencí KALD, která naplňuje mnohé z vizí, jež by měly být podle těchto „revolucionářů“ zaváděné i na KČD – důraz na autorskou tvorbu a

individualitu, projektové fungování apod., jsou v současnosti doménou sousední katedry. Naopak důraz na ansámblovost, fungování v repertoárovém systému apod., jsou zase přednosti KČD – plyne z toho logické upřednostňování jiných uměleckých kvalit, jinak nadaných studentů. Přijít o specifika KČD bez adekvátní náhrady opřené o současnou divadelní praxi (která se nikdy a nikde nemůže omezit výhradně na existenci avantgardních a progresivních trendů, ale je vždy utvářena i mainstreamem a dokonce i umělecky pokleslými žánry – bez nich by jakákoliv avantgarda přestala dávat smysl), to by byla velká škoda. V diskusích o této radikální reformě KČD se zapomíná na zakořeněnost repertoárových divadel ve střední Evropě a na úspěšnost tohoto systému v německojazyčném prostoru, který dosahuje takových kvalit, že byl tomuto divadlu v Praze zasvěcen i jeden celý festival. Jiný argument říká, že KČD a KS mají tento problém, protože jsou nejstaršími katedrami, a právě proto se musí radikálně reformovat. Jsem přesvědčen o tom, že to tak není; obě katedry fungují od založení DAMU a prošly díky tomu ohromným množstvím změn v různých érách. Tvrdit, že za současné problémy kateder může celá jejich tradice, je téměř jako říci, že se od čtyřicátých let nic nezměnilo. Tato tradice je bohatá a může naopak být katedře velkou oporou při jejím nynějším reformování (ve smyslu rozvíjení, nikoliv vypálení) – a není nutné chodit příliš daleko, výrazná reforma se uskutečnila na začátku devadesátých let. A ideální pojetí divadelní školy očima jejího zakladatele Jiřího Frejky by mohlo být i dnes, po více než sedmdesáti letech od jejich formulování, příliš smělé, příliš novátorské.

Jsem si skoro jistý, že podobné názory, které oscilují mezi strachem z násilné změny a strachem z toho, že se nezmění vůbec nic, sdílí mnozí pedagogové i studenti, sám jsem takové názory vyslechl a v debatách se pokusil přijít na co nejjasnější popis problémů i možností jejich řešení, který se nyní – jistě s mnoha terminologickými nepřesnostmi v oborech, kterým dopodrobna nerozumím – pokouším v náčrtu předat dál.